

УДК: 37.02:372.8.(477)

СПРЯМОВАНІСТЬ ЗМІСТУ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ НА РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

Гомонюк Олена Михайлівна
М.Хмельницький

Важливою умовою формування готовності студентів до соціально-педагогічної діяльності є педагогічне спілкування студентів з дітьми, що можливо при включенні студентів в активну практичну діяльність у різних типах освітніх і соціальних установ. Неодмінною ознакою професійно-педагогічної культури соціального педагога виступає вміння співвіднести наявні знання із цілями, умовами й способами практичної діяльності. Саме тому практика й волонтерська робота дозволяють майбутнім соціальним педагогам виявити позитивні сторони й недоліки своєї професійної підготовки, глибше усвідомити ступінь складності обов'язків, які пов'язані з майбутньою професійною діяльністю, роль і значення особистісних і професійно-важливих якостей. Особливості спрямованості змісту практичної підготовки на розвиток професійно-педагогічної культури майбутнього соціального педагога розкриває наша стаття.

Ключові слова: готовність до соціально-педагогічної діяльності, практична діяльність, професійно-педагогічна культура, майбутній соціальний педагог.

Постановка проблеми. Концепція освіти XXI століття серед різних соціальних інститутів виокремлює сучасний інститут освіти, відзначаючи його провідну роль у реалізації темпів технологічного, економічного, політичного прогресу, що відображаються в культурі й духовності суспільства. В основу сучасної освітньої парадигми покладено такі пріоритети, як саморозвиток, самоосвіта, самопроєктування - суб'єктні складові освітнього простору. Соціальний педагог, як активний організатор виховного процесу, повинен бути здатним гнучко адаптуватися до мінливих умов професійно-педагогічної діяльності.

Аналіз останніх публікацій. Застосування засобів, методів і форм організації професійної підготовки майбутніх фахівців у системі неперервної професійної освіти досліджують О.Дубасенюк, І.Зязюн, Н.Ничкало, В.Поліщук, О.Пехота, С.Сисоєва та ін., фахівців для соціальної і соціально-педагогічної сфер (В.Васильєв, Ю.Галагузова, П.Гусак, А.Капська, І.Козубовська, Р.Куличенко, Л.Міщик). Теоретичні, організаційні, методичні аспекти соціально-педагогічної практики досліджують В.Багрій, Т.Веретено, Л.Міщик, Н.Олексюк, З.Фалинська, І.Холковська.

Невирішена раніше частина проблеми. У наукових доробках дослідників недостатньо висвітлено спрямованість змісту практичної підготовки на розвиток професійно-педагогічної культури майбутніх соціальних педагогів.

Мета статті. Розкриття змісту практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів, спрямованого на розвиток професійно-педагогічної культури майбутніх соціальних педагогів, присвячена наша стаття.

Виклад основного матеріалу. Необхідність переорієнтації процесу навчання на розвиток особистості є однією із особливостей сучасної системи освіти. Тому існує необхідність зміни напрямку реформування освіти із інформаційного підходу на компетентнісний, що дозволяє здобути знання в процесі навчальної діяльності, а не отримати їх у готовому вигляді.

Важливою умовою формування готовності студентів до соціально-педагогічної діяльності є педагогічне спілкування студентів з дітьми, яке можливо при включенні студентів в активну практичну діяльність у різних типах освітніх і соціальних закладів та установ. Неодмінною ознакою професійно-педагогічної культури соціального педагога виступає вміння співвіднести наявні знання із цілями, умовами й способами практичної діяльності.

Професор В.Поліщук розглядає практичну підготовку студентів як неперервний процес, що охоплює:

- систему різноманітних видів соціально-педагогічних практик, що проводяться протягом всього періоду навчання студентів за наскрізною програмою, з поступовим ускладненням за-

вдань, змісту, форм і методів її проведення;

- практичного спрямування теоретичної підготовки, а саме: використання технології контекстного навчання, опора в процесі викладання на досвід соціально-педагогічної діяльності, яким оволоділи студенти під час практики;
- залучення студентів до пошуково-дослідницької діяльності, до вирішення конкретних соціально-педагогічних проблем і ситуацій, з якими студенти зіткнулися під час практики;
- виконання лабораторних завдань, практичних та курсових робіт, змістовно та організаційно пов'язаних з елементами практики;
- залучення студентів до волонтерської діяльності, до роботи з дітьми і молоддю в дитячих, юнацьких і молодіжних об'єднаннях; до соціально-педагогічної діяльності закладів різних відомств, що займаються реалізацією чисельних програм соціально-педагогічної підтримки різних груп населення;
- організації спільно з працівниками установ науково-практичних і методичних конференцій, присвячених обговоренню, осмисленню і розробці можливих шляхів вирішення актуальних питань соціально-педагогічної діяльності [4, с.214-216].

На думку В.Багрії, педагогічна практика, як форма навчання, є провідною у процесі систематизації, закріплення та використання соціально-педагогічних, психологічних знань у практичній діяльності, а також під час формування професійних умінь [1, с.16].

Модель неперервної практичної підготовки містить не лише традиційні та визнані у багатьох навчальних закладах елементи, такі як практика, стажування у межах спеціалізації, але й істотні зміни й доповнення до теоретичних курсів, лабораторних, практичних і курсових робіт, що поєднуються з елементами практики концептуально, змістовно й організаційно, спеціально розроблені тренінги й семінари; обмін досвідом та науково-практичні й методичні конференції; волонтерську діяльність у професійних асоціаціях і громадських об'єднаннях [6, с.17].

Російська дослідниця В.Запорожець великий потенціал педагогічної практики розглядає в педагогічних, соціальних, особистісному планах. На думку дослідника, у педагогічному плані - це виконання функції створення широкого загальнокультурного емоційно-значимого для студента фону засвоєння основної освіти й предметна орієнтація майбутнього педагога в базисних видах діяльності з урахуванням його нахилів й інтересів. У соціальному плані - це посилення стартових можливостей майбутніх соціальних педагогів на освітньому ринку, сприяння визначенню їхніх професійних планів. В особистісному плані - це додаткова можливість збагачення особистості студента цінностями, накопиченими людством, можливість реалізації особистісних професійних потреб, корекція особистісних професійно значимих якостей [3, с.44].

Педагогічна практика дає можливість майбутньому соціальному педагогу здобувати нові знання й удосконалювати свої професійні вміння самостійно.

На нашу думку, педагогічна практика - це система навчально-виховної діяльності студентів у поєднанні з їхньою навчально-пізнавальною діяльністю. Саме тому метою педагогічної практики є систематизація отриманих у ході навчання знань у цілісне й гнучке утворення в процесі практичної діяльності. Професією соціального педагога можна опанувати тільки на індивідуально-особистісному рівні, тому виникає необхідність орієнтувати професійну підготовку фахівця на формування його особистості, з огляду на при виборі бази практики особистісні якості, мотивацію, потреби й інтереси кожного студента - практиканта.

Педагог Ю.Яблоновська визначає блок умінь, що формуються в процесі соціально-педагогічної практики:

- здатність знаходити контакт із людиною, групою, що пере-

бувають у складній життєвій ситуації;

- здатність встановлювати стосунки, що відрізняються одночасно чуйністю й професіоналізмом, відносини, в яких присутні емпатія, вміння бачити першопричину негативних явищ у життєдіяльності особистості;
- здатність здійснювати соціально-педагогічну підтримку й захист;
- знання й використання ресурсів мікросоціуму;
- вміння здійснювати консультування індивіда, родини;
- здатність критично осмислювати й оцінювати свою діяльність, вивозити її по мірі накопичення досвіду [7, с. 16].

Для повноцінної педагогічної практики необхідно враховувати, що взаємодія студента - практиканта й педагога - наставника повинна носити характер діалогу і базуватися на демократичних і гуманних принципах. Для цього необхідно залучати до керівництва практикою компетентних педагогів, котрі зможуть допомогти студенту сформулювати обов'язкові для діяльності знання, вміння, ціннісні орієнтації.

Формою практичного навчання повинне бути навчання на досвіді, що здійснюється таким чином: спостереження за ситуацією або клієнтом; аналіз й узагальнення разом з педагогом – наставником результатів спостереження; участь разом з педагогом-наставником у соціально-педагогічній діяльності; самостійна діяльність студента; аналіз і самоаналіз результатів власної діяльності.

Навчання на досвіді передбачає вироблення важливих професійних умінь і навичок:

- Комунікативні вміння – здатність входити в контакт, підтримувати спілкування за допомогою поваги, лояльності й співпереживання;
- Інструментальні вміння – володіння письмовими й усними прийомами підтримки й захисту інтересів клієнта;
- Аналітичні вміння – здатність виділяти головне, ставити проблему, висувати гіпотезу, збирати інформацію, розробляти план дії, реалізувати його й оцінювати результати, здійснювати оперативну рефлексію.

Педагогічна практика є важливою ланкою в процесі формування професійно-педагогічної культури майбутніх соціальних педагогів, що дозволяє підвищити рівень його професійної готовності та намітити шляхи корекції виявлених проблем.

Нині система організації педагогічної практики повинна бути більш гнучкою, динамічною, мобільною й адекватно реагувати на швидко мінливий попит на сучасного фахівця - соціального педагога.

Ми погоджуємося з професором Р.Вайнолою, яка педагогічну практику розглядає як процес оволодіння різноманітними видами професійної діяльності, в яких створюються умови для випробування студентом себе в різних професійних ролях. Ефективність такої діяльності, на думку автора, полягає в тому, що вона максимально ідентифікується з майбутніми професійними завданнями [2, с.32-33].

У Хмельницькому національному університеті під час навчання студенти спеціальності "Соціальна педагогіка" проходять такі види практик:

- перший курс - ознайомча, соціально-виховна (волонтерська);
- другий курс – соціально-виховна;
- третій курс - соціально-педагогічна (діагностична), культурно-дозвілєва;
- четвертий курс - психолого-педагогічна (корекційна) у закладах освіти, психолого-педагогічна (профілактична);
- п'ятий курс:
- освітньо-кваліфікаційний рівень "спеціаліст" – фахова та переддипломна;
- освітньо-кваліфікаційний рівень "магістр" – педагогічна практика у вищих навчальних закладах, науково-педагогічна практика.

Базами практик є заклади освіти та соціального виховання, зокрема, Обласний центр соціальних служб сім'ї, дітей та молоді, Міський центр соціальної допомоги молоді, Центр реабілітації алкогольно- та наркозалежної молоді "Нове життя", Родинний дім, літні табори відпочинку, дитячі клуби за місцем проживання, по-

зашкільні заклади, молодіжні та дитячі об'єднання, Кримінальна міліція, Служба у справах дітей, Обласний притулок для неповнолітніх, Міський комплекс соціальної реабілітації і побутового обслуговування пенсіонерів, Центр наркозалежної молоді "Вікторія", центр реабілітації дітей – інвалідів "Школа життя", Палац творчості для дітей та юнацтва, Центр матері та дитини (по ранній відмові від дітей), Кризовий центр соціально-педагогічної допомоги, ЗОШ I-III ст.. для дітей – сиріт і дітей, позбавлених піклування с. Вовковинці, ЗОШ I-III ст.. для дітей – сиріт і дітей, позбавлених піклування с. Головинці, загальноосвітні школи, навчально-виховні об'єднання та на комплекси, ліцей, гімназії.

Різний вид практики має на меті і виконання різних завдань. Наприклад, ознайомча практика, що триває протягом першого семестру на першому курсі, передбачає: поглиблення теоретичних знань студентів; ознайомлення студентів із сутністю й умовами роботи соціальних служб, організацій чи їх складових частин; формування початкових навичок та умінь студентів під час ознайомлення з конкретними видами соціальної роботи; розвиток особистісних професійних здібностей соціального педагога, виховання почуття поваги до обраної професії, персональної відповідальності, розвиток власної внутрішньої культури; початкове накопичення професійного досвіду; ознайомлення з науковими, прикладними та практичними аспектами діяльності соціального педагога; ознайомлення з головними напрямками діяльності соціального педагога; ознайомлення з принципами і методами роботи соціального педагога в усіх можливих сферах їх використання (галузях їх застосування).

Більш складним видом практики є культурно-дозвілєва, котра має на меті: виявлення специфіки виховної діяльності в період канікул, відпочинку; закріплення і застосування знань з соціальної педагогіки, теорії та практики соціальної роботи; вивчення специфіки планування виховної роботи у тимчасовому колективі; формування і розвиток у майбутніх соціальних педагогів навичок педагогічного спілкування з дітьми та молоддю; формування професійних якостей соціального педагога (виявлення, прийняття і повага індивідуальних особливостей дитини, співпереживання її емоційним проявам, вміння бачити в ній співучасника педагогічного процесу, довіра, почуття відповідальності за доручену справу, організованість та дисциплінованість, вірність принципам і цінностям соціальної роботи); відпрацювання методів виховної роботи; вивчення сучасних технологій виховної роботи; здійснення самостійної практичної діяльності; формування творчого мислення; участь у науково-дослідній роботі з психолого-педагогічних проблем.

Важливим етапом у формуванні професійно-педагогічної культури майбутніх соціальних педагогів є переддипломна практика, метою якої є вдосконалення комплексу професійних умінь щодо напрямку спеціалізації в процесі самостійної роботи на посаді соціального педагога та під час виконання власної дослідницької роботи. До завдань переддипломної практики належать: допомога студентам в освоєнні функціональних обов'язків соціального педагога стосовно напрямку спеціалізації і створення умов для набуття ними професійного досвіду, для самостійного проектування і здійснення процесу соціально-педагогічної діяльності стосовно вирішення проблем конкретної особи чи групи, для формування мотивації до поглибленого вивчення теоретичних і методичних основ соціальної педагогіки; для розвитку стійкого інтересу до дослідно-експериментальної та науково-дослідницької роботи в рамках своєї професійної діяльності; для розвитку творчого підходу до самостійної професійної діяльності; для вдосконалення всього комплексу професійних умінь і особистісних якостей, які необхідні спеціалісту, для закріплення норм і правил професійного етичного кодексу соціального педагога; для аналізу та узагальнення досвіду роботи соціальних педагогів та власного досвіду роботи в період практики, для проведення експерименту та дослідницької роботи з метою збору матеріалів для дипломних робіт.

Після закінчення терміну практики студенти звітують про виконання програми та індивідуального завдання. Письмовий звіт разом з іншими документами подається на рецензування керівнику практики від навчального закладу. Оцінка за практику

вноситься в заліково-екзаменаційну відомість і в залікову книжку студента за підписами членів комісії. Студент, який отримав за практику незадовільну оцінку, не може бути допущений до державних іспитів. Студенту, який не виконав програму практики без поважних причин, може бути надано право проходження практики повторно при виконанні умов, визначених навчальним закладом. Студент, який востаннє отримав негативну оцінку за практику, відраховується з університету. Підсумки практики обговорюються на засіданнях кафедри.

Саме тому практика і волонтерська робота дозволяють майбутнім соціальним педагогам виявити позитивні сторони та не-

доліки своєї професійної підготовки, глибше усвідомити ступінь складності обов'язків, що пов'язані з майбутньою професійною діяльністю, роль та значення особистісних та професійно-важливих якостей.

Висновки. Отже, важливою умовою, що забезпечує ефективне використання часу, котрий відводиться на практику, є підготовка студентів до цього виду діяльності протягом всього періоду навчання. Адже саме практична підготовка ефективно впливає на розвиток професійно-педагогічної культури як змістовної характеристики особистості майбутнього соціального педагога.

Література

1. Багрій В.Н. Формування професійних умінь майбутніх соціальних педагогів у процесі педагогічної практики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «теорія і методика професійної освіти» / Вікторія Неофідівна Багрій. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2010. – 21 с.
2. Вайнола Р.Х. Технології соціально-педагогічної роботи. Курс лекцій для студентів спеціальності: 010105 „Соціальна педагогіка” / Ренате Хейкіївна Вайнола – К.: КМПУ імені М.Б.Грінченка, 2008. – 152 с.
3. Запорожец В.Н. Формирование готовности студентов педвузов к социально-педагогической деятельности в общеобразовательных учреждениях: автореф. дис. на соискание наук. степени канд. пед. наук: 13.00.08. «теория и методика профессионального образования» / Валентина Николаевна Запорожец. – Челябинский государственный педагогический университет. – Челябинск, 2001. – 21 с.
4. Поліщук В.А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти: Монографія / За ред. Н.Г. Ничкало / Віра Аркадіївна Поліщук. – Тернопіль: ТНПУ, 2006. – 424 с.
5. Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І.Д.Зверева, О.В.Безпалько, С.Я.Харченко та ін.; За заг. ред.: І.Д.Зверевої, Г.М.Лактіонової. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.
6. Фалинська З.З. Практична підготовка майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 «теорія і методика професійної освіти» / Зоряна Зенонівна Фалинська. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2006. – 21с.
7. Яблоновская Ю.О. социальная адаптация детей – сирот в условиях учреждений начального профессионального образования: автореф. дис. на соискание наук. степени канд. пед. наук: 13.00.01. «общая педагогика, история педагогики и образования» / Яблоновская Юлия Олеговна - Челябинский государственный педагогический университет. – Челябинск, 1997. – 25 с.

Важным условием формирования готовности студентов к социально-педагогической деятельности есть педагогическое общение студентов с детьми, которое возможно при включении студентов в активную практическую деятельность в разных типах образовательных и социальных учреждений. Непременным признаком профессионально-педагогической культуры социального педагога выступает умение соотносить имеющиеся знания с целями, условиями и способами практической деятельности. Именно поэтому практика и волонтерская работа позволяют будущим социальным педагогам проявить положительные стороны и недостатки своей профессиональной подготовки, глубже осознать степень сложности обязанностей, которые связаны с будущей профессиональной деятельностью, роль и значение личностных и профессионально-важных качеств. Особенности направленности содержания практической подготовки на развитие профессионально-педагогической культуры будущего социального педагога раскрывает наша статья.

Ключевые слова: готовность к социально-педагогической деятельности, практическая деятельность, профессионально-педагогическая культура, будущий социальный педагог.

The important condition in student's readiness formation of the social-pedagogues activity is the pedagogical communication between students and children, which may be possible when students and involved in the active practical activity in different types of pedagogical and social institutions. The main feature of professional pedagogical culture is ability to cooperate available knowledge, which aims, conditions and ways of practical activity. That's why practical and volunteer work enables future social pedagogues to show both positive features and weaknesses of their professional level and perceive the complexity of their duties connected with their future professional activity as well as the importance of their personal and professional qualities. Our article shows the special features of the essence direction of practical preparation to the development of the given personality characteristics of future social pedagogues.

Key words. Professional pedagogical culture, social-pedagogues activity, of practical preparation, of future social pedagogues.